

Oponentní posudek na disertační práci

Mgr. Michaela Potančoková: Reproductive careers of women in Slovakia during the state socialist era of the 1970s and in transforming society

Přeměna reprodukčního chování byla ve většině bývalých socialistických států v průběhu devadesátých let dvacátého století velmi razantní a vyvolala zájem celé řady odborníků. Studie zaměřené na souvislosti proměn reprodukčního chování jsou nesporně důležité, neboť umožňují lépe pochopit probíhající proces a tím přinést kvalifikovanější odhady do budoucna. Michaela Potančoková v předkládané disertační práci nabízí detailnější pohled na nedávný vývoj reprodukčního chování žen na Slovensku.

Hlavním cílem práce bylo prozkoumat změny v reprodukčních strategiích žen na Slovensku na základě porovnání reprodukčního chování dvou skupin generací žen - matek a jejich dcer. Přínos práce spočívá v aplikaci konceptu životní dráhy a ve využití kvalitativních metod zkoumání. V úvodu práce jsou definovány tři okruhy vlastního výzkumu, ke kterým se v závěru práce autorka vrací ve shrnující podobě. Dospěla ke zjištění, že k odkladu rodičovství přispívá především neslučitelnost rodičovství s ostatními životními událostmi a nově vytvořené „věkové normy“ ve společnosti.

Předložená práce má logickou strukturu a přiměřený rozsah. Ocenit lze především důraz na konceptuální rámec vlastního výzkumu, který je založen na aplikaci konceptu životní dráhy a behavioristické teorie. Ve třetí kapitole je pozornost věnovaná datovým zdrojům a metodologii, kde je vysvětleno použití kombinace kvantitativních a kvalitativních metod. Ve čtvrté kapitole je shrnut vývoj populační a bytové politiky, podmínek slučitelnosti zaměstnání a rodiny, a vývoj reprodukčních plánů na základě vybraných šetření. Za stěžejní lze považovat kapitoly 5-7, které jsou založené převážně na vlastních analýzách, nejprve klasických demografických a posléze rozboru kvalitativní studie zaměřené na reprodukční strategie žen.

Z hlediska celkového hodnocení se domnívám, že práci chybí širší teoretické zarámování především ve vztahu k teorii druhého demografického přechodu. Autorka v závěru pouze uvádí, že „výzkumníci obecně uznávají, že ekonomická transformace charakterizovaná vysokou nezaměstnaností, nestabilitou zaměstnání, bytovými problémy, rostoucí sociální stratifikací měly velký význam, zatímco hodnotové změny (ideační faktory) měly význam menší zvláště na počátku 90. let. Avšak ideační faktory nelze opomíjet...(citován Lesthaege and Surkyn 2002)“ (str. 185).

Dále bych uvítala bližší specifikaci postavení Slovenska v rámci Evropy či v rámci východní Evropy a vymezení vůči České republice a to s ohledem na skutečnost, že do roku 1992 tvořily oba celky společný stát. V částech věnované situaci před rokem 1989 jsou často citováni čeští autoři a několikrát nebylo zřejmé, zda se citace týkají celé populace Československa nebo české populace. V této souvislosti postrádám zdůraznění odlišností

v reprodukčním chování slovenské populace v porovnání s českou populací – např. že na propopulační opatření reagovala česká populace „intenzivněji“ než slovenská, apod.

Nevhodné se mi dále jeví na str. 61 citování článku Kučery (1984) v kapitole 4 věnované populační politice, že zvýšení úhrnné plodnosti v 70. letech bylo způsobeno zvýšením počtu narozených dětí vyššího pořadí starších žen.... Očekávala bych, že hodnocení vlivu opatření na úroveň a strukturu plodnosti slovenských žen bude součástí následující analytické části, neboť v práci je věnována pozornost ženám, které rodily děti v 70. letech.

Obdobně se mi jako nevhodné jeví na str. 61 zařazení dalšího sdělení o neúspěšnosti pronatalitních opatření ze 70. let. Tato skutečnost vyplyne až po přečtení další a to 5. části věnované demografické analýze, kde je uvedeno srovnání vývoje úhrnné a konečné plodnosti slovenských žen. Pokud se týká české populace, tak nelze s tímto tvrzením souhlasit.

Nesrozumitelná je část druhého odstavce na str. 186, kde je uvedeno následující: „Zjistili jsme podobnost v reprodukčních zkušenostech žen v období státního socialismu. Shanahan (2000) argumentuje, že standardizace životních drah koinciduje s modernizačním procesem. Co z toho vyplývá pro současné trendy, které směřují k většímu rozrůžňování životních stylů?“

Drobné připomínky: vznik opatření mateřské dovolené nespadá do období meziválečného Československa, ale již do období Rakouska-Uherska (str. 59). V roce 1970 nebyla zavedena rodičovská dovolená, ale tzv. další mateřská dovolená (str. 59).

Přes výše uvedené lze konstatovat, že předložená práce splňuje podmínky kladené na dizertační práce. Mgr. Michaela Potančoková je schopna samostatné vědecké práce. Práce je vyvážená, dokládá dobré zvládnutí metod demografické analýzy a odpovídající znalost příslušné odborné literatury jak domácí, tak zahraniční.

V Praze 22.9.2009

RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D.